

Jack Sargeant AS
Cadeirydd y Pwyllgor Deisebau
deisebau@senedd.cymru

05/03/2024

Annwyl Gadeirydd,

Deiseb P-06-1369 Defnyddiwch enwau Cymraeg yn unig ar gyfer lleoedd yng Nghymru

Diolch yn fawr iawn i chi am fy ngwahodd i roi diweddariad am waith y Comisiynydd yn y maes hwn. Fel mae eich briff ymchwil cynhwysfawr yn ei bwysleisio, mae'r Senedd wedi ystyried sawl deiseb yn ystod yr ychydig flynyddoedd diwethaf yn ymwneud ag enwau lleoedd Cymru. Ysgrifennodd fy rhagflaenydd, Aled Roberts, atoch am y pwnc hwn yn [Rhagfyr 2021](#) a chafodd y Dirprwy Gomisiynydd ar y pryd, Gwenith Price, ynghyd â Dr Eleri James, sy'n arwain gwaith fy swyddfa ar enwau lleoedd, gyfle i roi tystiolaeth i chi ym [mis Mawrth 2022](#). Nid wyf yn dymuno ailadrodd y sylwadau a wnaethpwyd ganddynt ar y pryd. Yn hytrach, credaf y byddai'n fwy buddiol i'ch diweddarau chi am dri darn o waith arwyddocaol sydd wedi eu cyflawni yn y cyfamser:

1. Prosiect Peilot Safoni Enwau Llynnoedd ar y cyd â Pharc Cenedlaethol Eryri

Pan ysgrifennodd Aled Roberts atoch yn 2021 roedd yn pwysleisio mai safoni enwau aneddiadau Cymru oedd ein prif faes gwaith. Mae'r sefyllfa wedi datblygu cryn dipyn ers hynny ac rydym wedi dechrau ymestyn cylch gorchwyl ein Panel Safoni Enwau Lleoedd yn raddol o ganlyniad i alw gan sefydliadau am arweiniad mewn perthynas ag enwau tirweddol. Daeth Parc Cenedlaethol Eryri atom i ofyn am gymorth penodol yn y maes hwn ac esgorodd hyn ar berthynas newydd o gydweithio â'r Parc i safoni enwau nodweddion tirweddol. Cwblhawyd prosiect peilot llwyddiannus ar enwau llynnoedd y llynedd ac, yn dilyn y ffaith bod Awdurdod y Parc wedi pleidleisio'n unfrydol dros dderbyn argymhellion ein Panel, mae'r Arolwg Ordians wedi cytuno i ddiweddarau eu mapiau â'r ffurfiau hynny, gan gywiro enwau sydd wedi eu camsillafu ar fapiau ers blynnyddoedd maith. Rydym bellach wedi symud ymlaen i weithio ar brosiectau i safoni enwau rhaedrau a bylchau.

Comisiynydd y Gymraeg

Uned 2, Bloc C
Doc Fictoria
Caernarfon
LL55 1TH

0345 6033 221

post@comisiynyddygybraeg.cymru

Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.cymru

Welsh Language Commissioner

Unit 2, Block C
Victoria Dock
Caernarfon
LL55 1TH

0345 6033 221

post@comisiynyddygybraeg.cymru

Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.wales

Mae gweithio ar gasgliadau o enwau yn eu tro fel hyn yn caniatáu i ni weld patrymau a sicrhau mesur o gysondeb wrth ymdrin â gwahanol nodweddion daearyddol ac rydym wedi ychwanegu at ein [Canllawiau Safoni Cenedlaethol](#) yn sgil y gwaith. Gallwch ddarllen rhagor am ein cydweithio â'r Parc fan hyn: [Erthygl - Parc Cenedlaethol Eryri \(llyw.cymru\)](#).

2. Ailsefydlu Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Cymru

Yn dilyn yr ymosodiad seibr difrifol a ddiodeffodd fy swyddfa ddiwedd 2020, collwyd seilwaith a chynnwys y gronfa enwau lleoedd oedd yn sail i'r Rhestr o Enwau Lleoedd Safonol Cymru ar ein gwefan. Data elfennol iawn sy'n cael ei gyhoeddi yn y rhestr ar ein gwefan ar hyn o bryd o'r herwydd: [Enwau Lleoedd Safonol Cymru \(comisiynyddygyymraeg.cymru\)](#). Serch hyn, mae'n parhau yn adnodd hynod boblogaidd gyda dipyn dros fil o ddefnyddwyr yn ei gyrchu'n gyson bob chwarter. Rydym wedi cymryd camau breision dros y flwyddyn ddiwethaf i ddatblygu cronfa ddata newydd ac i ailboblogi'r gronfa honno ac rydym yn y broses nawr o gynllunio rhyngwyneb defnyddiwr newydd fydd yn ein galluogi ni i rannu llawer o wybodaeth ychwanegol â'r cyhoedd, gan gynnwys dolenni at adnoddau allanol fel Wikipedia a'r Rhestr o Enwau Lleoedd Hanesyddol. Edrychwn ymlaen at lansio'r adnodd newydd yn y flwyddyn ariannol nesaf.

3. Cynghori Cyfoeth Naturiol Cymru ac eraill ar enwau safleoedd

Mae ysgrifennu a sillafu enwau'n iawn o'r cychwyn cyntaf dipyn yn haws na chywiros camgymeriadau a newid arferion wedi i enwau ennill eu plwyf, wrth gwrs. O'r herwydd rydym yn croesawu'r cyfleoedd diweddar i gynghori Cyfoeth Naturiol Cymru ar enwau safleoedd newydd, gan gynnwys enwau meysydd parcio a choedwigoedd newydd. Mae canllaw enwau mewnol Cyfoeth Naturiol Cymru yn rhoi arweiniad cadarn i swyddogion ynghylch eu dyletswyddau statudol mewn perthynas â'r Rhestr Enwau Lleoedd Hanesyddol ond yn pwysleisio hefyd fod angen i enwau ddilyn egwyddorion ein Canllawiau Safoni ni. Gan mai creu enwau 'newydd' sydd dan sylw mae'r gwaith hwn wedi caniatáu i ni fanteisio'n greadigol ar arbenigeddau ein Panel y tu hwnt i faterion orgraffyddol. Rydym wedi cyflawni gwaith tebyg i Cadw hefyd yn darparu cyngor iddynt am ffurfiau safonol i'w mabwysiadu ar eu safleoedd yng Nghymru.

Yr angen am adnodd pellach i gyflawni'r gwaith

Y tu hwnt i'r datblygiadau hyn mae llawer o'r rhwystredigaethau a'r heriau a nodwyd yng nghyd-destun y ddeiseb flaenorol yn parhau. Nid oes sail statudol i waith fy swyddfa yn y maes hwn hyd yma – edrychwn ymlaen yn ddisgwyllgar at y rôl arfaethedig fydd gennym yn sgil Bil Senedd Cymru, wrth gwrs – ac felly argymell a cheisio argyhoeddi yw'r unig ddulliau sydd gennym o hyrwyddo ffurfiau safonol. Roedd hi'n hwb darllen yn llythyr y Gweinidog atoch [ym mis Hydref](#) ei fod yntau'n cefnogi [egwyddor](#) ein Panel Safoni Enwau Lleoedd y dylid anelu at arfer un ffurf yn unig pan nad oes ond llythyren neu ddwy o wahaniaeth rhwng y ffurf 'Gymraeg' a'r ffurf 'Saesneg', gan dueddu at y ffurf Gymraeg. Mae hwn yn gwestiwn amserol fel y tystia'r drafodaeth am y ffurfiau Aberdyfi/Aberdovey fis diwethaf: [Cwestiwn ysgrifenedig - WQ91418 - Senedd Cymru](#). Pe bai sefydliadau yng Nghymru a thu hwnt yn mabwysiadu'r egwyddor hon yn ddi-ffael byddai hynny'n gam arwyddocaol tuag at waredu ffurfiau deuol diangen ar arwyddion a hyrwyddo enwau

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Cymraeg. Ond hyd nes bod gorfodaeth ar awdurdodau lleol ac asiantaethau eraill i fabwysiadu ffurfiol safonol, mae'r sefyllfa bresennol yn annhebygol o newid.

Yr hyn sydd wedi newid yn raddol, fodd bynnag, yw agweddau tuag at arddel enwau Cymraeg yn unig. Mae'r ddeiseb dan sylw yn cyfeirio'n benodol at benderfyniadau gan ddau o'n parciau cenedlaethol ni, a does dim dwywaith bod y penderfyniadau strategol hyn wedi rhoi enwau lleoedd yn y penawdau eto ac wedi atgyfnerthu a normaleiddio'r syniad bod enwau Cymru yn bethau i'w gwarchod, i'w dathlu a'u hyrwyddo. Mae'n amlwg bod yna awydd cynyddol ymhlith y cyhoedd yng Nghymru i weld enwau Cymraeg yn cael rhagor o amlygrwydd gan sefydliadau cyhoeddus, gan [gynnwys asiantaethau mapio](#). Ond bydd angen cynyddu buddsoddiad yn y maes hwn er mwyn gwireddu'r uchelgais hwnnw. Mae fy swyddfa i wedi dechrau cynnal nifer o brosiectau yn edrych ar enwau tirweddol ond teg nodi bod ein hadnoddau yn cyfyngu ein gallu i wneud cyfiawnder â'r maes ac i symud yr agenda bwysig hon yn ei blaen yn ddigon cyflym i fodloni dyheadau a disgwyliadau'r cyhoedd.

Dethol rhai o uchafbwyntiau'r gwaith rwyf wedi ei wneud yn y llythyr hwn, wrth reswm – a rheini'n uniongyrchol berthnasol i bwnc y ddeiseb hon. Mae llawer iawn o ddatblygiadau difyr eraill wedi bod yn y maes hwn yn y blynyddoedd diwethaf – gan gynnwys ymestyn ein rôl i gynghori'r Swyddfa Dramor ar ffurfiau Cymraeg safonol ar enwau tramor: [Enwau lleoedd tramor \(comisiynyddygyymraeg.cymru\)](#). Buaswn yn hapus iawn i gyfarfod â chi pe baech yn awyddus i dderbyn rhagor o wybodaeth am ein gwaith neu i drafod unrhyw agwedd ar y diweddariad uchod, wrth gwrs.

Yr eiddoch yn gywir,

Efa Gruffudd Jones
Comisiynydd y Gymraeg